

*Туринська Христина Василівни,
Ердевдій Микола Андрійович,
Мегела Роман Романович*

ІДЕЙНІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ЗМІСТ ТЕОРІЇ ФЕДЕРАЛІЗМУ ЯК ОСНОВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

В рамках даної статті проаналізована історія становлення теорії європейського федералізму, починаючи з епохи Середньовіччя та до наших часів. Розглянуті змістовні елементи федералістської концепції.

***Ключові слова:** інтеграція, федералізм. Європейський Союз*

Європейська ідея була і залишається невід'ємною складовою розвитку континенту. Ще у найдавніших з тих, що відомі сучасній цивілізації, писемних та усних пам'ятках отримували інтелектуальне осмислення різноманітні формати зближення поміж собою європейських народів.

Пошук взаємно прийнятних форм співжиття різних суспільств щораз повніше викристалізовувався у європейській релігійно-філософській, політичній та економічній думці. Королі та монахи, філософи та митці, діячі академічної сфери спробували проаналізувати питання пошуку об'єднуючого чинника для Європи.

Різноманітні проекти європейської єдності, які з'явилися у процесі історичного розвитку континенту, знаходили своє обґрунтування у низці мотивів і потреб: подолання ворожнечі та міжусобиць між європейськими народами, врахування зовнішніх чинників (відвоювання Святих земель, боротьба з турками), забезпечення чи уникнення гегемонії однієї держави, набуття економічних переваг, збереження провідної ролі Європи у світі.

Дослідження цих різноманітних ідей та уявлень про європейську єдність, відомих історії політичної і правової думки, **ДОВОДЯТЬ**. ЩО однією з перших, найбільш розповсюджених та розвинутих інтеграційних концепцій, які складають теоретичну основу процесу європейського об'єднання, був і залишається федералізм. Переважна більшість проектів об'єднання європейських держав була побудована саме на федералістських принципах.

Аналіз досліджень та публікацій. Слід звернути увагу на те, що активне вивчення історії європейської спільноти, комплексний та цілісний аналіз євроінтеграційних теорій розпочався лише за умов незалежної України,

оскільки за радянських часів існувало негативне відношення марксистської історіографії до ідеї Об'єднаних Штатів Європи. Серед вітчизняних дослідників проблематики європейської інтеграції слід відмітити В.В. Копійку, Т.І. Шинкаренко, В.А. Білоусова, які детально досліджують це явище, його розвиток та засади створення Європейського Союзу. Зокрема, у монографіях В. Копійки, Т. Шинкаренко досліджуються найбільш популярні концепції євроінтеграції і, фактично, ці праці є прикладом систематизованої спроби проаналізувати історію європейського згуртування. У згаданих виданнях було детально розглянуто еволюцію Європейських Співтовариств, зокрема створення ЄС. Нами була використана праця Ф. Тоді «Нариси історії Європейського Союзу», в якій у хронологічному порядку викладена політична історія європейської інтеграції. Також для дослідження об'єкту нашого аналізу було залучено працю М. Лендзел «Розширення та політика сусідства Європейського Союзу», в якій пропонуються матеріали про еволюцію європейської спільноти та її договірну основу.

Метою даної статті є аналіз історії становлення та змістовних елементів європейського федералізму, як теоретичної основи європейської інтеграції.

З утвердженням у Європі суверенних національних держав виникли численні проекти їх конфедеративного чи федеративного об'єднання. Намагаючись запобігти міждержавним конфліктам у Європі, відомі європейські мислителі та політичні діячі схилилися до думки про необхідність обмеження державного суверенітету. Розглядаючи державу та її інтереси як першопричину міждержавних суперечностей, що спричиняють воєнні конфлікти, прихильники «Єдиної Європи» висловлювалися за необхідність утворення наднаціонального об'єднання, яке б керувалося, у першу чергу, спільними інтересами, а не інтересами окремих держав.

Серед перших відомих політичних проектів об'єднання європейських країн виділяється розроблений на початку XIV століття радником короля Франції Філіпа XIII П'єром Дюбуа план «Повернення Святої Землі» (1305 - 1307 рр.). Проект проголошував поновлення на релігійній основі втраченої єдності європейських народів і передбачав утворення собору християнських монархів під егідою Папи та арбітражного трибуналу, які повинні були підтримувати мирне співіснування між християнськими державами та організовувати спільну боротьбу проти мусульман. Рада була покликана слугувати королю Франції, який відіграв би в ній провідну роль, і, водночас, надала б змогу європейським християнським монархам зосередитися на приготуванні наступного хрестового походу [1].

У 1464 р. король Богемії *Іржі Подебрад* висунув проект об'єднання християнських держав, який передбачав не стільки створення європейського

об'єднання, скільки усунення міждержавних протиріч у Європі. З цією метою пропонувалося скликати сейм із представників шістнадцяти королівств, який би відіграв роль арбітражного суду у вирішенні конфліктів та забезпечив би спільну боротьбу проти Османської імперії. Пізніше, у 1617 р., радник короля Франції Генріха VI герцог де Сюллі виступив з ідеєю «*Великого Плану*», що передбачав утворення федерації з п'ятнадцяти європейських держав, очолених сенатом, до якого повинні були увійти шістдесят шість представників. Відповідно до нього, було би доцільним, щоб держави члени не відрізнялися між собою військовою та політичною силою, завдяки чому могли б вести переговори на рівних. Вони робили б це в рамках Великої Ради, де кожна держава мала б чотирьох представників. Основна мета об'єднання - утворення європейської армії для підтримання стабільності та боротьби із зовнішньою загрозою. Подібні теорії також розроблялися Е. Лакруа, який запропонував у 1623 р. зробити Венецію столицею Європи [7].

У 1693 р. В. Пени, англійський квакер, у роботі «*Есе щодо сучасного та майбутнього миру в Європі*» підтримав ідею утворення європейського собору, парламенту чи, навіть держави. В. Пенн закликав до створення Європейського парламенту. Він стверджував, що система голосування повинна бути заснована на демографічних та економічних показниках в різних країнах. Тому Німеччина матиме дванадцять голосів, в той час як Франція, Іспанія, Росія та Туреччина матимуть по десять, Італія та Англія - вісім-шість, і так далі, - в цілому дев'яносто голосів. В. Пенн запропонував, щоб рішення, прийняті в Європейському Парламенті, мали бути забезпечені за допомогою європейської армії.

Схожим проектом був захоплений один з відомих представників французького просвітництва XVIII століття *абат де Сен-П'єр*, який у 1713 році опублікував «*Проект вічного миру в Європі*» в Утрехті. З точки зору автора, це місто було покликане стати Містом Миру - місцем перебування організації, яку абат де Сент-П'єр іменував просто - Європейською Унією. На його думку, найкращою гарантією мирного розвитку держав є мораль, розум та освіченість громадян, однак, поки освіта громадян не набула загального поширення, гарантувати мир в Європі може європейська спілка держав. Він підмітив, що традиційні мирні угоди забезпечують стан миру упродовж невеликого проміжку часу, але міжнародна організація держав може гарантувати вічний мир. Основою для об'єднання держав у спілку стане усвідомлення ними своєї взаємозалежності. Правителі держав зрозуміють, що кожна держава поодиноці не є здатною самотійно протистояти решті держав.

У 1795 році відомий німецький філософ *Е. Кант* написав подібний філософський «*Проект вічного миру*».. Обидва проекти передбачали

утворення Сенату чи постійно діючого Конгресу, рішення яких було би обов'язковим для держав-учасниць [10].

Всі ці проекти європейської єдності мали багато спільних рис, так, на думку українських дослідників В. Копійки та Т. Шинкаренка, «незважаючи на різноманітність європейських проектів, вони були подібнимизаскладовими: об'єднання держав; підпорядкуванням рішенням європейського Сенату або Сейму; арбітражне вирішення конфліктів; утворення армії для застосування санкцій на ведення зовнішніх воєнних дій, насамперед проти Османської імперії. Ці плани, а також інші, що були розроблені пізніше такими теоретиками і філософами як *А. Сен-Сімон* (представник утопічного соціалізму), *П.-Ж. Прудон* (ідеолог одного з напрямків анархізму), французький письменник *Віктор Гюго*, який вперше вжив термін «*Сполучені Штати Європи*», мали здебільшого абстрактно-теоретичний характер» [7, с. 17].

Ідеологи єдиної Європи керувалися романтичною ідеєю відновлення втраченої єдності шляхом поступового зростання серед народів розуміння європейської ідентичності, що, у свою чергу, створило б можливість для встановлення «вічного миру» на континенті. При цьому зовсім не враховувалися політичні, економічні та соціальні реалії.

І все ж в історії Європи були плани об'єднання європейських держав, які пропонували більш-менш реальні шляхи досягнення цієї мети. Саме вони стали основою сучасних інтеграційних проектів. Найвідомішими серед них є *пангерманські проекти богослова П. де Легарда, історика Г. фон Тріцке та економіста Ф. Ліста*, що передбачали об'єднання Європи навколо міцного економічного центру на чолі з Німеччиною. Новий економічний союз мав об'єднати навколо Німеччини такі держави та території, як Австрія, Швейцарія, Нідерланди, Фландрія. Чехія, Угорщина і, згідно з деякими планами, Франція. Один із таких проектів, опублікований у 1893 р. у вигляді памфлету, змалював майбутнє Європи в середині ХХ століття як митний союз держав - *Mittleuropa*. Ядром союзу мала стати Німеччина, яка мала поновити кордони з Польщею, Рутенією, Прибалтійськими країнами, Румунією, Сербією і, можливо, Албанією, Болгарією та Грецією. Аналогічну думку про необхідність об'єднання навколо Німеччини таких європейських країн, як Австрія, Швейцарія, Бельгія, Нідерланди, Скандинавські країни, а також підписання відповідної угоди з Великою Британією, висловлював відомий прихильник федеративного майбутнього Європи *К. Франц*.

Зважаючи на складний характер об'єднувальних процесів у Європі у другій половині ХІХ ст., основу яких і надалі становили силові тенденції, що ґрунтувалися на суб'єктивних факторах, деякі прихильники

пангерманського об'єднання Європи намагалися знайти об'єктивні передумови інтеграції навколо Німеччини. П. Дехі одним із перших запропонував упровадити систему концентричних союзів, що спочатку передбачала утворення вузького союзу з німецьких країн у вигляді митної конфедерації з деякими повноваженнями в політичних питаннях (*Zollbund*). Ширше митне об'єднання (*Zollverband*) на основі торговельних угод мало включати всі інші країни Центральної Європи, Прибалтійського регіону і навіть Францію, яка б могла використати цей союз для ефективної конкурентної боротьби з Великою Британією [11].

Після Першої світової війни питання про об'єднання Європи набуло нової сили. Причиною цього стала Жовтнева революція в Росії, що від'єднала від Європи третину її території, зростання економічних та політичних потужностей Сполучених Штатів Америки, зростання невдоволення метрополіями в колоніях. Повоєнна розруха і економічна криза в Європі створили сприятливі умови для відродження ідеї європейської єдності як єдиного можливого варіанту виходу з кризи. У роботах О. Шпенглера «*Занепад Заходу*» та А. Деманшона «*Занепад Європи*» повторювалася, висловлена шведським істориком і політологом Р. Кжселеном ідея циклічності розвитку суспільства. В опублікованій ним у 1915 р. праці «*Держава як організм*» вона порівнювалась з живим організмом, який проходить стадії народження, молодості, зрілості та старіння. Аналізуючи державу в історичному аспекті з моменту її виникнення та у процесі розвитку, прихильники європейського федералізму дійшли висновку, що держава, як суб'єкт міжнародних відносин, переживає свій останній етап еволюції [7].

Одна з доктринальних тенденцій сучасного федералізму, до якої зараховують таких видатних теоретиків європейського руху як А. Дандрьо, Е.Муньї, О.Марк, Д. де Ружмон, виникла в 1930-х роках під впливом економічної кризи. Цей тип федералізму, що отримав назву *інтегрального*, розглядає державу з її вузьконаціональними інтересами та політикою протекціонізму як основну причину гальмування економічного прогресу суспільства. Неможливість вирішення на наднаціональному рівні багатьох економічних проблем зумовлює необхідність утворення наднаціональних європейських структур з відповідними повноваженнями національних представництв, здатних обмежувати владу вищих інститутів і забезпечувати потреби та інтереси кожного учасника. Основною метою інтеграційної політики проголошувалося створення федерації європейських народів, яка б забезпечила їхнє примирення та відродження після катастрофи, до якої призвів націоналізм.

Але, в деякій мірі, перенести федеративні ідеї з теорії на практику вдалося лише в міжвоєнний період. Зокрема з'явилася робота австрійського

графі *Куденхове-Калергі «Пан-Європа»*: саме вона була покладена в основу Пан-європейського союзу. Пан-Європа, появи якої однаково сприяли як спустошення після Першої світової війни, так і вихід на світову арену могутніх Сполучених Штатів Америки та молодого Радянського Союзу, швидко здобула палких прихильників, і не в останню чергу, поміж впливових політиків. Кульмінацією пан'європейського руху стала натхненна промова французького міністра закордонних справ *А. Бріана* у 1929 році у Лізі Націй. Та благородні ідеали європейської єдності швидко змило в 1930-х роках хвилею фашизму [8].

Встановлення диктаторських режимів в Європі та початок Другої світової війни відіграли роль каталізатора у справі зростання авторитету ідеї федеративної Європи. Рушійною силою цього процесу став рух Опору, який виступив за ідею підтримки європейської єдності. Вже у 1939 р. лідер французьких соціалістів *Л. Блюм* закликав захистити незалежність націй у рамках федеративної та роззброєної Європи. У 1941 р. в Італії *А. Спінеллі* та *Е. Россі* заснували Європейський федералістський рух. Зокрема, *А. Спінеллі*, завзятий федераліст, перебуваючи в ув'язненні на італійському острові *Вентонтене*, склав у 1940-1941 роках маніфест «*За вільну і єдину Європу*». Після звільнення, внаслідок усунення від влади *Муссоліні*, *А. Спінеллі* таємно відвідав Швейцарію, де взяв участь в зборах представників європейського опору, результатом чого стали «*Проект декларації руху Опору*», де містився заклик до «федерального союзу європейських народів». У 1943 р. на засіданні у Мілані було прийнято відповідний Маніфест, що став стратегічною програмою дій, яка вбачала в утворенні європейської федерації єдину можливість збереження демократичних свобод в Європі й попередження встановлення міжнародної анархії. Розроблені в Маніфесті федералістські ідеї відіграли мобілізуючу роль у становленні європейського руху Опору проти нацистської Німеччини.

Довоєнна «Пан-Європа» та рухи опору періоду Другої світової війни породили хвилю підтримки європейської єдності упродовж післявоєнних років. *У. Черчіль*, Прем'єр-міністр Великої Британії, на той час найвідоміший і найповажніший державний діяч, воскресив європейські принципи, закликавши до створення Сполучених Штатів Європи [7].

Після Другої світової війни проблема європейської інтеграції стала більш актуальною. Об'єднання європейських країн стає центральним питанням порядку денного практичної політики держав, воно все частіше обговорюється не лише в широких колах активістів, а й в урядових кабінетах. Протягом 1946-1947 рр. формуються основні масові організації федералістського руху: Європейський союз федералістів, Соціалістичний рух за утворення Сполучених Штатів Європи, Європейський рух,

Європейська ліга економічного співробітництва. Одночасно вносяться корективи в концепцію об'єднаної Європи. Центральною ідеєю пан'європеїстів залишається побудова Сполучених Штатів Європи, але вимога наднаціоналізму й федералізму проголошується у м'якіших формах.

Зміст традиційної федералістської концепції полягає в ідеї об'єднання Європи на основі федеративного принципу, який передбачав підпорядкування національних та регіональних органів управління спільним наднаціональним структурам. Розглядаючи єдину Європу як основну і кінцеву мету своєї діяльності, європейські федералісти використовували такі аргументи, як історична та культурна єдність народів, що проживали на континенті, необхідність забезпечення миру й демократії, а також вирішення економічних, політичних та інших проблем, які виходили за межі компетенції наднаціональної держави.

Пропонуючи свої положення, прихильники класичного федералізму виходили з розрахунків щодо зростання значущості ідеї європейської єдності не тільки серед правлячих кіл європейських держав, а й серед населення. Вважалося, що кількість прихильників «об'єднаної Європи» зростатиме прямо пропорційно кількості питань, рішення яких виходили за вузькі національні можливості окремих держав. Одного разу, на думку федералістів, мав настати момент, коли не лише політики, а й народи зрозуміють необхідність відмови від частини національного суверенітету на користь наднаціонального об'єднання заради спільного вирішення як важливих глобальних питань, так і проблем розвитку окремих країн. Загальні інтереси держав-учасниць мали б стати вищими за їх національні цілі та інтереси. На практиці все виявилось навпаки. До того ж. замість переміщення повноважень політичних інститутів із національного на федеративний рівень, розвиток європейської інтеграції скоріше відбувався у зворотному напрямі, що зокрема демонструвала активізація міжурядових співробітництв [8].

Як засвідчив досвід інтеграції європейських держав упродовж 1950-1970-х років, розрахунки теоретиків федералізму щодо підготовленості держав до участі у загальноєвропейських структурах виявилися хибними, що змусило деяких прихильників цієї теорії шукати гнучкіші форми впровадження федералістської стратегії у політичну практику. Залишивши незмінною перспективну мету - федеративну Європу, - реформатори класичного федералізму, до яких зараховують вже згаданого *А. Спінеллі*, *П. Тейлора*, *К. Фрідріха*, а з початку 1980-х і *Д. де Ружмона* [54], практично відмовилися від традиційних федералістських методів інституційної інтеграції, що продемонстрували низьку ефективність. Намагаючись розробити нові теоретичні підходи до об'єднання Європи, ці теоретики

зосередили увагу не стільки на цілях інтеграції, а скільки на методах та шляхах її досягнення. Утворення європейської федерації сучасні прихильники федералізму розглядають скоріше як процес федералізації європейських структур, початковим елементом якого є не утворення юридично-інституційних федеративних структур, як передбачає класичний федералізм, а скоріше, розширення сфери співробітництва та підписання і ухвалення спільних міждержавних угод та рішень. Саме інтенсифікація та поглиблення міждержавного співробітництва мають підготувати європейське суспільство до розуміння необхідності поступового утвердження інтеграційних структур федеративного характеру.

Була зроблена спроба нової інтерпретації федералізму, яка робить його стратегію досить гнучкою і дає змогу використовувати й залучати форми та методи, розроблені іншими інтеграційними теоріями. Показовим в цьому плані є зарахування сучасними прихильниками федералізму до своїх лав відомого практика та теоретика європейського інтеграційного процесу Ж. Монне. Розглядаючи можливість європейської інтеграції, Ж. Монне, однак, був активним прихильником функціональних методів її утворення. На думку цього діяча, федералізм мав стати кульмінаційною точкою в тривалому, складному та суперечливому інтеграційному процесі. Сконцентрувавши увагу на дослідженні динаміки інтеграційних процесів, прихильники функціоналізму певною мірою сприяли збагаченню федералістської теорії, розкриваючи можливі шляхи європейської інтеграції.

Сучасні прихильники федералістської ідеї зосереджують увагу не стільки на теоретичному вимірі інтеграції, а, насамперед, на аналізі реальних інтеграційних процесів, що відбуваються в Європі, а також на виробленні адекватної, гнучкої моделі щодо цілей та способів реалізації федерації.

Показовою у цьому плані є концепція так званого *інтегрального федералізму*; яку розвивали О. Марк та Ф. Кінські. Основна ідея цієї концепції полягає у забезпеченні переходу до європейських федеративних структур за допомогою не стільки інтеграції забюрократизованих, технократичних державних інститутів, скільки інтенсивного залучення до інтеграційних процесів усього суспільства. Йдеться насамперед про пряму участь у процесі прийняття рішень на національному і європейських рівнях регіонів та національних меншин. Врешті-решт, це має призвести до виникнення нової мережі різномірних центрів співробітництва та поглиблення інтеграційних процесів, що ґрунтуються на федеративних принципах як на регіональному так і на локальному рівнях.

Зважаючи на розбіжності інтересів держав-членів, а також на їх відмінності, федералісти визнають необхідність утвердження принципу

«Союзу в різноманітності». Визнаючи факт обмеження повноважень Європейського Співтовариства переважно сферою регулювання та висування ініціатив, деякі прихильники федеративної теорії обговорюють концепцію так званого галузевого федералізму. Основна ідея цього підходу полягає у твердженні про поступове розширення федеративних повноважень Співтовариства лише в окремих галузях діяльності.

Отже, дослідження різноманітних ідей та уявлень про європейську єдність, відомих історії політичної і правової думки, доводять, що однією з перших, найбільш розповсюджених та розвинутих інтеграційних концепцій, які складають теоретичну основу процесу європейського об'єднання, був і залишається федералізм. Переважна більшість проєктів об'єднання європейських держав була побудована саме на федеральних принципах. На сучасному етапі федералістські концепції зазнали значного переосмислення та вдосконалення, вони намагаються враховувати вимоги та тенденції реальних інтеграційних процесів, мають модернізований характер, вирізняються достатньою гнучкістю своєї стратегії та здатністю до швидкої адаптації у структурних комбінаціях, федеративних процесах, що робить федералізм однією з найбільш суттєвих теоретичних підвалин європейської інтеграції. Досить широка підтримка федералістської ідеї серед депутатів Європейського Парламенту, постійне її обговорення в науково-академічних колах, а також зростаючий інтерес серед деяких національних політиків свідчать про те, що федералізм продовжує впливати на пошуки ефективних форм розвитку європейської інтеграції.

Список використаної літератури:

1. Норко І.А. *От европейской идеи к единой Европе* / Юрий Антонович Борко // М.: Изд. дом «Деловая литература», 2003. - 464 с.
2. Борко Ю. А. *Свет и тени европейской интеграции* [Електронний ресурс] / Юрий Антонович Борко // «Россия в глобальной политике». —№ 1. — 2007. — Режим доступу: http://www.globalaffairs.ru/number/n_8140
3. Бусыгина И. *Федерализм* [Електронний ресурс] / Ирина Бусыгина, Андрей Захаров // Режим доступу: <http://federal.orp.ua/content/federalizm>
4. Девіс Н. *Історія Європи 0* Норман Девіс. - М.: Транзиткнига, 2005. - С. 785
5. *История объединения Европы* [Електронний ресурс] сост. и ред.: Паао Пальк, Вахур Маде. Эрик Симпсон. Лийс Яаансалу // Эстонская школа дипломатов. 2003. - Режим доступу: http://www.edk.edu.ee/u/el_opik_r.pdf
6. Кіш Є *Пошуки теоретичних моделей європейської інтеграції* Сел Кіш *Політичний менеджмент*. 2004.—№ 6 (9).—С.103-114
7. Копійка В *Європейський Союз: історія і засоби функціонування в*. Копійка. Т. Шинкаренко. -- К.: Знання, 2009. - 752 с.

8. *Копійка В. Концепції та доктрини європейської єдності в останній третині ХХ сторіччя і Валерій Копійка // Розширення Європейського Союзу. Теорія і практика інтеграційного процесу. - К.: 2002. - Є. 8 - 74.*
9. *Лендъел М. О. Розширення та політика сусідства Європейського Союзу / Мирослава Олександрівна Лендъел. — Ужгород: Мистецька Лінія. 2008. - 284 с.*
10. *Побединский И. М. Роль федерализма в теории европейской интеграции [Электронный ресурс] / Игорь Михаил овичПобединский,/ Режим доступа: [tip: lib.herzen.spb.ru 'text/pobedinskiv_30_6_7_210_215.pdf](http://lib.herzen.spb.ru/text/pobedinskiv_30_6_7_210_215.pdf)*
11. *Тоді Ф Нарис історії Європейського Союзу / Філіп Тоді. - К.: Видавництво «КІС», 2001.-142с.*
12. *Цыганков ПА. Политическая социология международных отношений / Павел Афанасьевич Цыганков. -М.: «Радикс», 1994 - 207 с.*
13. *Чубарьян АО. Европейская идея в истории: проблемы войны и мира /Александр Оганович Чубарьян. -М.: «Радикс», 1987. -215 с.*
14. *Язькова А. А. Несвоевременные заметки о федерализме. Теория и практика федерализма: международный опыт [Электронный ресурс] 'Алла Алексеевна Язькова Вестник Европы.-2009. -№26-27. - Режим доступа до журн.:[http: magazines, russ. ru/vestnik.2009,26/iaб. html](http://magazines.russ.ru/vestnik.2009,26/iaб.html)*

IDEOLOGICAL PREMISES AND CONTENT OF THE THEORY OF FEDERALISM AS FOUNDATIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

In this article we analyze the history of the theory of the formation of European federalism, since the Middle Ages to the present day. Consider meaningful elements federalist concept.